

Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!

ЭНГСИЭЛИ

• Нам улууһун хаһыата • 1935 сыл алтынньы 5 күнүгэр төрүттэммитэ •

1999 с.
Атырдык ыйын

17

күнэ

оптуорунньук
№ 101 (8630)

“Тыл - омул баар-суох сыаннаһа уонна быстыспат бэлиэтэ. Хас биирдии норуот бэйэтин ураты майгыннаах культуратын, үгэстэрин, тылын харыстыыр сувереннай бырааптаах.”

Саха Республикатын Тыл туһунан Сокуонуттан

Улуус баһылыга А.Н.Ядреева
село дьаһалтатын баһылыга Д.П.Корякинга,
МУ НУ ЖКХ начальнига А.Г.Кобяковка,
Санэпидстанция кыл.врача В.С.Хохоловаба,
Улуус муньабын депутата Н.Н.Тимофееваба,
«Энгиэли» хаһыат редактора В.Г.Касьяновка

КӨРДӨҮҮ СУРУК

Биһиги, Нам селотун Октябрьскай уулуссатын 16 №-дээх дьэтин олохтоохторо, улаханньк кыһаллан бу көрдөһүү сургуу улуус хаһыатын нөҥүө бэчээттэтэргэ күһэлин-нибит.

Олорор дьэбит турар сирэ Р.Цугель уулуссаны кытта Октябрьскай уулусса быһа охсуһуугар баар. Бу дьэбэ биһиги 1971 сылтан олобуот, тизгэммит шакетникта-ра эргэрэн, эмэбэрэн ыһылыннар, олбуор диэн отой суох буолла. Аттыбытыгар таас дөтөд тутуллан иһэн тохтообута. Онно сайын аайы сылгы, ынах титтик онгостон мусталлар. Иик-саах сыта, сахсырба саабынааһына тынарбытыгар да салгын суох буолла. Манньк балаһыанһа ордук оҕолорбутугар кутталланна. Чугас эргин оҕо оонньуу усуллубуйата суох буолла.

Аны туран быйыл сайынгыттан уу олохсуйан дьэбит боруогуттан ууну кэһэ сылдьар буоллубут. Тэлгэһэбит уута помуйаны уонна туалеты кытта силбэстэ. Кыһын помуйаны кыайан ылбакка хаалаллар, онон инфекция уйата буоллубут. Урукку сылларга туалеттары, помуйалары хлорунан эмтииллэрэ, онтукпут тохтообута ыраатта. Бу ыраахаттарытын этинэн туран, кыһалбабытын өйдөөн тизгэммит уутун оботтороругугар көрдөһөбүт. Быйыл манньк хааларына, эһиил олорчу ууга барар кутталлаахпыт.

Бу сургуу аахпыт бары биир кыһалбалаах ыаллар санаабытын хаһыат нөҥүө үлэстэргитигэр көрдөһөбүт. Ууну суох онгорго өссө тугу онорухха сөбүн сүбэлээн, санаабытын үлэстип. Оттон үрдүк салалталартан комиссия тэрийэн дьон олорор усуллубуйатын кэһэн көрөргүтүгэр көрдөһөбүт.

Көрдөһүүлээхтэр Октябрьскай уул. 16 №-дээх дьэтин олохтоохторо: Кривошапкинар, Дьяконова Е.Т., Муруновтар, Колмогоровтар о.д.а. барыта 14 киһи илии баттаабыт.

ҮҮНЭР КӨЛҮӨНЭНИ ОЛОХХО БЭЛЭМНИИРГЭ

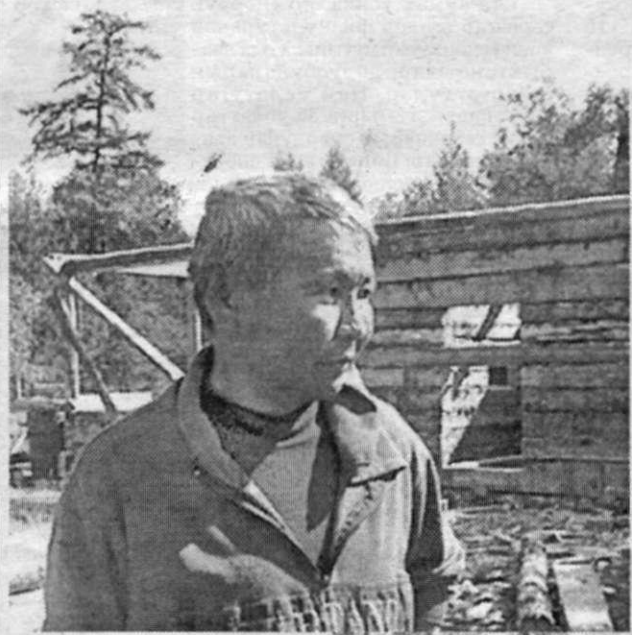
Үөрэх ситимэ урукку өттүгэр үөрэнээччилэргэ үксүн теоретическэй билиини биэрэрэ. Уонча сылтан бэттэх итинник үөрэх көдьүүһэ кыратын сага олох көрдөрдө. Итинтэн өй ылан сорох оскуолалар оҕолору үлэбэ-хамнаска, аныгы олох көрдөбүллэригэр үөрэтэр инниттэн, олоҕу

сабай сынньалаҥнарыгар түмсүөхтэрэ. Оскуола таһынаабы уаастакка оҕолор оҕуруот аһын, хортуоппуйу, хаппыыстаны үүннэриинэн уонна атын хаһаайыстыбаннай үлэлэринэн дьарыктаныхтара.

Оскуола тутуу матырыяалын бэлэмниэхтээх, тутууну ытыгыахтаах. Үөрэх

ытыгылынылар. Нэһилиэк олохтоохторо бэйэлэрин техникаларынан, уматыктарынан көмөлөстүлэр. Кинилэр субуотунньуктарга көхтөөхтүк кыттан, үгүс үлэни үмүрү туттулар. Олохтоох дьаһалта баһылыгын солбуйааччы Алексеев В.Г. субуотунньуктар тэрээһинэрин, ытыгылары баһылаан-көһүлээн ытта. Ити кэмгэ 12 прицеп тонкомер, 5 лесовоз дьалабыай мас кириитигэр 50-ча киһи үлэлээтэ. Пилорамаба бааһынай хаһаайыстыбатын салайааччыта Баишев В.П. үлэһиттэрэ пилорамщик Савинов Н.И., Оконешников К.П., Ксенофонтов А.В., оскуола үлэһиттэрэ Яковлев И.В. уода маһы эрбэтиигэ хаачыстыбалаахтык уонна таһарылаахтык үлэлээтилэр.

Тыаттан маһы тизийигэ олохтоох дьаһалта үлэһитэ Яковлев Д.В., тутуу маһын тизийигэ Зырянов Е.Г. бэйэтин Т-150 тракторынан, Петров А.Н. активнайдык кытыннылар. Бастакы сырыыларыгар Т-150

кытта алтыннынан, үлэбэ сыһыаран итии-үөрөтии сорууну туруоруммуттара.

Гуляев Феофан Дмитриевич директордаах Партизан орто оскуолатыгар ааспыт үөрэх сылыгар 171 оҕо үөрэммитэ. Кинилэртэн 12-тэ оскуоланы бүтэрдэ. Икки выпускник үрдүк үөрэххэ кирирдэ.

Партизан орто оскуолатын салалтата уонна педколлектива үөрэнээччилэр сайынгы сынньалаҥнарын туһалаахтык атааралларын хааччылар инниттэн, үлэ, сынньалаҥ лаабырын тутан, пришкольной уаастагы тэринэр соруу туруоруммуттара.

Ааспыт саас үөрэх министрствотун кытта 25 мистэстээх үлэ уонна сынньалаҥ лаабырын тутууга дуоҕабар онгостубуттара. Онно этиллэринэн 10-11 кылаас оҕолоро трактороведение уонна трактор дьыалата урукку үөрэнээччылэргэ. Үөрэнээччилэр туһалаах үлэни дьарыктаныылары уонна сынньалаҥнара тэриллээхтээх. Оскуола үлэһиттэрин, педүлэ ветераннарын коммунальнай өнгөнөн хааччылыыга көмө оҕоһулуохтаах. Ситэн-хотон, оннуларын булунахтарына, сааскы каникул көмүгэр үөрэнээччилэр маас-

министерствота МТЗ-82 маркалаах прицепаах тракторы, ЗИЛ-130 маркалаах автомассыныаны, халтаһыны, шиферы булууга, биер үлэһит штатын көрүүгэ көмөлөһүөхтээх. Тутуу түһүмэхтэринэн 2005 сыллаахха диэри ытыгылыахтаах.

Үлэ уонна сынньалаҥ лаабырын тутууну хайдах сағалаабыттарын туһунан оскуола директора Гуляев Ф.Д. маньыгы кэпсээтэ:

- Кулун тутар ый бүтэһигэр тутуу матырыяалын кэрдиини, тизийини, пилорамаба эрбэтиини сағалаабыппыт. Ити үлэлэр общественность күүһүнэн, субуотунньук бэрээдэгинэн

маркалаах улахан трактордара бадарааҥга баһылыгытын Новгородов П.Я. чааһынай ДТ-75 тракторынан хостоон улаханньк көмөлөстө уонна үлэ барытын түргэтэттэ.

Тутуу маһын кэрдиитигэр Яковлев И.В., Сергеев В.В., Оконешников А.А., Христофоров Г.Г., Бунашев И.К. уонна олохтоох оскуола үлэһиттэрэ сырытылар. Сааскы кэмгэ тутуу маһын бэлэмнээһин үлэте 15 күн устатыгар ытыгылына.

(Бүтүттүн 2 стр. көр)

Сыардаһын
сайын
ылаахтан

АБЫРАЛЛААХ КҮӨХ УОТ УМАЙЫА ДУО?

Никольскай начальнай оскуолатын уонна дөтөдүн үлэһиттэрэ кэтэһэр кэтэһиһлэрэ биер — ол үлэһит дьэбэлэрин-уоттарын сылытар котельнайга гаас кирииттэ.

— Гааска анаан сага котельнай туттар-быппыт. Гааһын уаҕа кэһэн, холбоһуна хаалан турар. Ону киллэриигэ «Намгаэстрой» (сал. Саввин А.Н.) кытта кэпсэтиитэ барбыта, — диір нэһилиэк баһылыга Потапов Г.С. — Итиннэ үөрэх управлениета үбүлээһингэ көмөлөһүүн наада. Өссө икки сага олохтору булуохтаахпыт. Манна былырбылгыттан үс өттүттэн үлэһиттэр. Күн бэһинээ оскуолабыт директора М.И. Шадрина, үөрэх управлениетын начальнига Н.Г. Дьячковская, баһылык солбуйааччыта И.С. Протопопов буоламмыт ити боппуруска улуус баһылыгар кириэ сырыттыбыт. Үлэ барыта харчыга кэһэн иһнэ турар. Билигин бары үбү булуу ханаалын көрдүүбүт.

Эргэ котельнайбыт оһоҕо быйыл кыһын үлэһит кыаҕа суох, бэркэ гыннар сэттиннэгэ диэри тизийэн сөп. Улахан тымныылар түстэхтэринэ, сылытар туруга суох. Онон гааһы хайаан да киллэртэрдэхпитинэ сатанар.

Бэйэбит хаһаайыстыбаннай ньыманан сага теплотрассаны тардыыга турбатын,

тутуутун матырыяалын булуммуппут. Эргэ котельнайбыт былырбын үгүстүк эрэйдээбитэ, — диэн этэр киһи. Бу бөһүөлөккэ баар улуус суолталаах сир мүйөһүн котельнайыгар гаас кириитигэр үлэ үмүрүйбүт. Үбүлээһинэ культура управлениетын нөҥүө онгоһуллубут. Баһылык сылааһы балаһан ыйыттан биэриэхтэрин этэр.

Дөтөд үлэһиттэрэ дьэбэлэрин испиэскэлээбиттэр. Гаас холбонуутугар системаны ыраастыахтара, тэпсиллэн хаалыа диэн кырааскалы иликтэр. «Эргэ котельнай аварийнай туруктаах, былырбын оһоҕо күөдүтэрэ, электрическэй мотуора утуусубу алтата хаста-алдынан эрэйдэмиппит, тоҕо-хата сыспыппыт. Обмоткалатыга харчы бөҕө кутулуубута», — диір дөтөд сөбиздиссэй Винокурова Полина Степановна.

Ити курдук дөтөд, оскуола үлэһиттэрэ кэтэһэр турукка кирибиттэр, өрөмүөннэрин да ситэ-хото ыһаппакка сылдыаллар. Мантан хаалбыт кэмгэ үп-харчы быһаарыллан, абыраллаах күөх уот сага котельнайга күлүбүрүү умайыа дуо?

К. ОЛЕСОВ

ОТТООҔУН ҮӨТЭЛЭЭБЭТ

Оттооһуну ааспыт нэдиэлэ ардахтара эмиэ мөһөйдээтилэр. Атырдык ыйын 15 күнүгэр график 56,4 бырыһыан толорулунна. Ити кэмгэ улуус үрдүнэн 15979 тн. от кэбиһилиннэ. 12201 гектардаах ходуна охсулунна.

Хамаатта нэһилиэгэ оттооһун графигын 82,1, Бөтүн - 81, Түбэ - 75,5, IХомуестаах - 75,2, Хатын Арыы - 74, Таастаах - 73,9 бырыһыан ситистилэр.

Хаалыылаах нэһилиэктер көрдөрүүлэрэ Никольскай - 15,5, Искра - 24,0, Хатырык - 24,5 бырыһыанга тэннэстэ. Атын нэһилиэктер ити көрдөрүүлэр ортолоругар сылдыаллар.

Кэлин 2-3 күн балаҕа курааннаата. Онон отчуттар ходуһаттан тахсыбакка үлэлээтилэр. Аныгы сводкага оттооһун графигын толорууга уларыйыы тахсыа диэн сабаҕалыахха сөп.

Бэйэ информ.

Нам улууһун дьаһалтата, улуус депутаттарын Муньаба Ил Түмэн депутата Местников Гаврил Гаврильевичка таптыыр аҕата, сэрии ветерана, улуус Бочуоттаах гражданина

МЕСТНИКОВ

Гаврил Иосифович

уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн дириг кутурҕаннарын тирдэллэр.

Оґо аймах уонна оґо спордун сылыгар

Оґо-аймах уонна оґо спордун сылыгар улуус дьаһалтата, үөрэх управлениета оґолор сайынны үлэлэрин-сынньаланнарын тэрийиниҕэ улахан болґомтону уураллар. ЛТО-лары тэрийи туһунан анал боп-пурус улуус дьаһалтатын муус устар ыйдааґы коллегиятыгар көрүлүбүтэ. Быйыл сайын 2083 үөрэнээччи 62 холбоуктарынан сынньанналар, доруобууларын көннөрдүлөр, оттоонунга, оґуруот аһын үүннэриниҕэ кыттыны ылылар, маны таһынан оскуолалар кэтэх хаһаайыстыбаларыгар ынахтары, сибииннэлэри, кууруссалары, хоруолуктары көрдүлөр-иниттилэр. Сорох үөрэнээччилэр производственной биригээдэлэрэ, оґо площадкалар бөһүөлктэр ис-тас көрүннэрин тупсарыыга үлэлэстилэр.

ни көрүүнү-истиини ылыстылар. Сорох оскуолалар кэтэх хаһаайыстыбаны таһынан оттуур ходоһа-

ҮЛЭНИ-СЫННЬАЛАНЫ ДЬҮӨРЭЛЭЭН

Улахан болґомто ыарахан иитилээх оґолору дьарыктааһынга уурулар. ИДьУО-ну кытта улааттары байыаннай патриотической өттүнэн иитиҕэ киз-һэнни оскуола базатыгар лааґыр тэрилиннэ. Үөрэх министерствота, улуус дьаһалтата үөрэнээччилэр сайынны сынньаланнарын тэрийиниҕэ, ЛТО-лары хааччыйыыга сөптөөх үбү көрөннөр кэмигэр аһынан-үөлүнэн, инвентарынан хааччыйдылар. Бүгүн оґолор рынок экономикатын усулуобуйатыгар олоорго үөрэнэллэр, оскуолалар сорох өттүгэр бэйини бэйэ үбүлүннэтигэр көһөллөр. Тьа оґотун үлэґэ үөртүн нөґүө биһиги калэр үйэґэ үрдүк культуралаах, дириг билдилээх, айылганы кытта бииргэ алтынан олоорор дьоһун солбугу бэлэмниибит.

лыбыт «Эрэл», «Старт» уонна «Ботур» ооньууларга кыттыны ылылар.

Быйыл үөрэнээччилэр производственной биригээдэлэрин саґа көрүниэрэ аһылынылар, холобура, Искра бөһүөлгэр оґолору национальной культурата сыһыарар инниттэн уонна кымыһы оґоруу былыргы технологиятын сөргүтэр сыаллаах тэриллибит биригээдэ оґолор аты миинэ, көрөистэ үөрэнэллэр, кымыһы оґоролор. Атырдыах ыйыгар отону-хаптарыны хомуйууга биригээдэ тэриллэн үлэлиэґэ.

«ЭХО» экологической программаны Кэнкэмэ үрэх устун эдэр туристар 9 бөлөхтөрө аяннаатылар. Атырдыах ыйын бүтүүтэ республикага аан бастакы оґо экологической пааркатын дьингээчтик аһыга бэлэмниини үлэлэр ытыллылар.

Улахан болґомто ыарахан иитилээх оґолору дьарыктааһынга уурулар. ИДьУО-ну кытта улааттары байыаннай патриотической өттүнэн иитиҕэ киз-һэнни оскуола базатыгар лааґыр тэрилиннэ.

Үөрэх министерствота, улуус дьаһалтата үөрэнээччилэр сайынны сынньаланнарын тэрийиниҕэ, ЛТО-лары хааччыйыыга сөптөөх үбү көрөннөр кэмигэр аһынан-үөлүнэн, инвентарынан хааччыйдылар.

Бүгүн оґолор рынок экономикатын усулуобуйатыгар олоорго үөрэнэллэр, оскуолалар сорох өттүгэр бэйини бэйэ үбүлүннэтигэр көһөллөр. Тьа оґотун үлэґэ үөртүн нөґүө биһиги калэр үйэґэ үрдүк культуралаах, дириг билдилээх, айылганы кытта бииргэ алтынан олоорор дьоһун солбугу бэлэмниибит.

Н.Дьячковская, үөрэх улуустары управлениетын начальнига

ҮҮНЭР КӨЛҮӨНЭНИ ОЛОХХО БЭЛЭМНИИРТЭ

(Бүтүттэ. Итинин 1 стр. көр)

Билигин Быйалгы дьин 5 гектардаах, чугас улахан күөллэрдэ-эх, дьикти айылгалаах сиргэ үлэ уонна сынньалан лааґырын тутуута саґаланна. Манна бу күннэргэ Гуляев С.С. (биригээдир), Гуляев А.С., Барашков Н.И. үһүө буолан 4x8 м. кээмэйдээх остолобуой дьэитин көґөдүйүн бүтэрдилэр. Кинилэр 4x4 м. кээмэйдээх икки үлэиттэр олоорор дьэилэрин акылааттарын түһэрдилэр. 3x4 м. холдобуой, типовой туалет, душ уонна уу кутар дьаама оґоһулуохтаах.

2 тьһ.600 солк., оскуолаттан 4 тьһ.400 солк. киирдэ. Ити харчынан үбүлэнэн тутуу үлэтэ ытыллар.

Быйалгы үлэ уонна сынньалан лааґырын электрической уота Туора Күөл сайылытын трансформаторыттан холбонуохтаах. Ити ороскуотун 50 тьһ.солкуобайы улуус дьаһалтата быһаарыахтаах.

Партизан орто оскуолатын үлэ уонна сынньалан лааґыра үлэґэ киирдэтин оґолор оґуруот аһын үүннэринтэн ураты 10-тан тахса сибииннэни, куруолугу иитиэхтэрэ. Оґолор үлэлэриттэн киирбит харчы оскуола наадатыгар тутулуоґа.

Партизан орто оскуолатын дьоһус педколлектива олох ыарахаттарыгар, харчы суоґар сизгэ-нэн, үөрэх программатынан куурудаммакка, туһалаах баччымы көтөбөн, оґолору олоххо чугаһатар, идэґэ уһуйар дьаһаллары ылыммыта хайґаллаах.

Кинилэр үлэ уонна сынньалан лааґырын общественность күүһүнэн, суботуньугунан тутан, бу тийиммэт-түгэммэт кэмгэ, учууталлар уонна улахан дьон салалталарынан үөрэнээччилэр оґорбут бордодууксуулары үлкэ-харчыга эргитэн, оґолор уонна оскуола кыһалларыгар туһаналлара туох сыһалаах буолуой? Учүгэй бөґө буоллаґа дии.

Бу оскуола баччымын улуус оскуолаларын салайааччылары өйөөн, бары оскуолалар оґону иитиҕи-үөртүгү саґаны киллэрэн, айымнылаахтык үлэлиллэрэ наада.

В. СЫРОМЯТНИКОВ

Хаартыскаларга: Тутуу аччылар биригээдирдэрэ Гуляев Семен Семенович.

Болуотуньуктар: Барашков Николай Иванович (хаґас), Гуляев Афанасий Семенович.

Улуус тэриллибитэ 200 сылыгар

КИЭН ТУТТУОґУН ДЬОґУН ДЬОММУТУНАН

М.К.Аммосов 100 сыллаах юбилей республикага кизг далааһыннаахтык бэлэстэммитэ түмүллэн, Хатырыкка кини аатынан музейга ситириллэн, бүтэн, чочуллан ити матьрыяаллар ууруга уонна көрдөрүүгэ киириэхтээхтэр. Элбэх үлэлэртэн биридэстэрэ «М.К.Аммосов» дьин 1997 с. таһаарылыбыт ахтылар хомуурунньуктара буолар. Мин бу кинигэ икки ыстатыйатыгар бэйэм санаабын атастаһахпын баґарабын.

эбит М.К.Аммосовы үчүгэйдик билэр, кини дьыалатын, олоґун туруулаһан көмүскээбит, олоххо киллэрэ сатаабыт Хатырык төрүт олохтоохтору үс Поповтар бааллар.

Кинилэртэн саамай биллибитинэн Попов Георгий Иннокентьевич буолар, Намга уонна Саха сиригэр сахалар тустарыгар Советскай былаас иһин охсуспута уонна М.К.Аммосов өйөөһүнүнэн Саха сирин Верховнай Советын үлэитигэр тийэ үүнэн баран Аммосов дьыалатыгар репрессияламмыта.

Иккис — Попов Семен Иннокентьевич Максим Кирович 1937 с. кэриэһин «Ворошилов» колхоз олохтоохтору культурага, үөрэхтэриниҕэ сайдыыларынан толорсубут, Аґа дойду уоттаах сэрйитигэр улаханньк төбөтүгэр араанын буолан кэлэн баран сельсоветка үлэли сылдьан бу дойдуттан барбыта.

Онтон үһүс Попов Петр Николаевич (Алталааґы) Хатырыкка билигин аґыйах киһи өйдүүр. Уөһээ ааттаабыт Хатырык төрүт олохтоохторуттан биридэстэрэ кини буолар.

Попов П.Н. учуутал үөрэґин ылан баран төрөөбүт, үөскээбит Хатырыгыттан 1931 сыллаахха Ньурбага учууталынан ананан барыаһыттан ыла урууларыгар уонна бииргэ үөскээбит дьонугар эрэ чугас өйдөбүлгэ хаалбыта.

Ньурбага олохсуйан өр сылларга учууталаабыта, оскуолага директордаабыта, оройуон үөрэхтэ салаатын сибидиссэйинэн үлэлээн биир бастакынан Саха АССР үтүөлээх учууталынан аатын ылдыта. Кини эмиэ Хатырыктан төрүттээх буолан М.К.Аммосов дьыалатын иһин, аатын - суолун тилиннэрэр, үйэтитэр туһугар үлэлэспитэ.

Манґнай кини кинин 1№-дээх

Ньурба оскуолатыгар Аммосов аатын сүгэр пионерскай дружинаны тэрийэн Максим Кирович үлэтин - олоґун эдэр көлүөнэґэ өйдөтө үөрэтэ сатаабыта.

Ол дружина тэриллибитин Рая Цугель билэн баран Петр Николаевичка 1963 с. муус устар 23 күнүгэр суруйбут суругар бу курдук этиллэр: «Сердечно поздравляю Вас, пионеров дружины имени М.К.Аммосова, с наступающим праздником борьбы, труда, мира - праздником 1 мая!!! Желаю хорошо закончить учебный год, много счастья и радости всем в личной жизни! С коммунистическим приветом. Р.И.Цугель-Аммосова 23/IV-63 г.».

Дьэ, ити сылларга оннооґор М.К.Аммосов төрөөбүт оройуонугар Намга (мин сысыпат буоллаһына) кини аата пионерскай дружинага инґериллэ илигэ, ангардас ити да көрдөрөр Петр Николаевич кизг кээсиллээх санаатын, Намын, Хатырыктын умнубатын. Мин Петр Николаевич үлэтинэн, олоґунан сибээстээн «М.К.Аммосов» дьин кинигэґэ В.Н.Гуляев, СР национальнай архив үлэитэ, «Из истории присвоения имени М.К.Аммосова Якутскому Государственному университету» дьин ыстатыйатыгар эбии санааны этэри наадалааһынан санаатым. В.Н.Гуляев архив үлэитэ буолан барыта докумуоннарга, ыстатыйаларга олоґуран суруйбута туох да мөккүөрэ суох.

Кини суруйарын курдук М.К.Аммосов аатын университетка инґэрэри 1958 с. Н.Н.Макаров партиянай муньааха уонна республика хаһыаттарыгар суруйбута автор этэрини туох да улахан сэгээрини ылбатаґа — 1988, 1989, 1990 сылларга дьыла. Ол да иһин буолуо, биһиги биир дойдудаахпыт Петр Николаевич Попов партия обкомугар, Совминга М.К.Аммосов аатын үйэтитэн Якутскайдааґы Государственной университетке кини аатын инґэрэри аан бастаан үрдүк таһымна официальнойдык туруорсубут уонна «Правда» хаһыакка суруйбутун ити этиллибит Р.Цугель П.Н. Поповка суругуттан сабаґаланар. Рая Цугель бу курдук Петр Николаевичка суруйбута:

«Уважаемый товарищ Попов П.Н.!!!

Я получила Ваше письмо. Ездил в редакцию газеты «Правда», но мне сказали, что могут и не спрашивать меня, а направят в обком партии. Видимо, они так и сделали, потому что ко мне никто не обращался по данному вопросу.»

Ити бириэмэґэ «Правда» хаһыакка ытытылыбыт сурук булгучу ирдэбилгэ, ыйытыыга ытытыллара. Онтон Попов П.Н. бу суруга, туруорсуута биһиги Государственной университетпытыгар М.К.Аммосов аата инґериллибитигэр улахан оруолламмыта саарбаґа суох. Петр Николаевич ангардас Рая Цугели кытта суруйсуута даґаны, М.К.Аммосов аатын суолун үйэтитиҕи дьүлүһүта биһигини улаханньк сыналаныахтаах, эбии үөрэттиллэн музейга сырдатыллыахтаах.

М.К.Аммосовы көрбүттэр-истибиттэр билигин биһиги кэжкэбитигэр суохтар, бу Хатырык олохтоохтору, кырдыаґастара ахтылар стэндэлэр оґоһулан музейга баар буолара эрэйиллэр. Петр Николаевич Ньурбага улаханнькытыктанарын таһынан кинини үөрөппит оґолору өр сылларга умнубаттара кинини сөхтөрөр. Ол курдук Эбээн-Бытантай улууһун баһылыга Сукчев, Булдуттэн сылдьар Шахурдина Ю.С. «Петр Николаевич үөрөппит учууталыт» дьин кизн туттан Хатырыкка М.К.Аммосов музейыгар сылдьан ахтытытын Сивцев Иван Иванович кэпсиир.

Онтон «Кыым» хаһыат 1973 с. олунньу 6 күнүнэґи №-ригэр «Мин учууталым» дьин рубрикага Н.И.Иннокентьев бу курдук суруйбута: «Петр Николаевич билигин биһигини кытта төһө да үлэлихамсы сылдьыбатаһын иһин (кинн эдэр сааһыгар ыарахан ыарыһыттан өлбүтэ) кинини син биир тыннынаах курдук өйдүүбүт... Чаччы улахан мастар этэ. Кэпсиирэ чуолкайа, тийимтиэтэ, оґолорго соһһыана - барыта уурбутупт курдуга... Петр Николаевич дэгиттэр сайдыылаах киһи этэ: бөртээхэй физик, ааттаах географ. Олус бэртик уруһуйдуура, туойунан (оччолорго пластилин дьин кэлиэ дуо) арааһы оґороро, улуу дьон бюстарыгар тийэ. Ити идэ-

лэригэр оґолору уонна учууталлары уһуйар. Кини олоххо, үлэґэ туох да сүүрэн киирэн эрэрин эрдэттэн өтө көрөрө. Ону олоххо киллэрини саралааччынан буолан иһэрэ...» дьин «Кыым» хаһыакка аанньаґа суруллубатаґа. Мин би-лэрибинэ бу Н.И.Иннокентьев Ньурбага биир новатор учуутал, кэнники РОНО заведующийнан өр үлэлэбитэ.

Нам Хатырыгыттан төрүттээх Попов П.Н. М.К.Аммосов инники өттүгэр суруллар матьрыяалларыгар, ити суруктар үөртүлэн сырдатыллыахтаахтар, онтон архив үлэитэ В.Н.Гуляев бэйэтин ыстатыйатыгар ситэри сырдаптаах, көтүппүт өрүттэрэ толорулуохтаахтар. Попов П.Н. Хатырыкка уруулар бааллар, онтон Ньурбага кини улахан кыһа Попова Розалия Петровна аатын курдук улаханньк ытыктанар РФ оскуолаларын үтүөлээх учуутала, атын да урууларьттан үтүөлээх учуутал, ученай, эгин араас идэлээхтэр баалларын чуолкайдан би-лиэххэ сөп.

Онтон мин ааттаабыт атын Поповтарым уонна Хатырык кырдыаґас олохтоохторун оґолору, уруулар билигин да элбэхтэр, бу улуус 200 сылынан сибээстээн эбии сырдатыхтара дии саныбын.

Улуус 200 сылын бырааһынньыга урукку үбүлүүдэртэн дириг ис хоһоонунан уратылаах буолуохтаах. Биир сурун хайсыхтата саастарын тухары Намга олоорон, үлэлээн олоґу тупсары үчүгэйи, саґаны оґорсубуттары ахтыыга, эдэр ыччакка кинилэр үлэлэрин олохторун сырдатыыга туһайлылаахтаах.

Ол иһин Хатырык үс ытыктанар дьонорун туһунан өссө кэпэтин үөрэттиэхтэрэ, билизхтэрэ дьин баґа санааттан М.К.Аммосовы кытта бииргэ үөскээбит, кини дьыалатын туһугар олохторун үлэлэрин анаабыт, кизн туттуохтаах дьоммут туһунан суруйдум.

Г.Попов, Российскай Федерация оскуолаларын үтүөлээх учуутала

Ово төрөөһүнэ - бу киһи аймах үйэтин уһатыы. Былыр өбүгэлэрбитигэр ыалга оҕо этэнгэ төрөөтүбүнэ дьол-үөрүү, бырааһынныгы арыылаах саламаатынан малааһынныыллара. Кыахтаах баай ыаллар элбэх оҕолоох буолаллара. Холобура историческай докумуоннар уонна үһүйээннэр кэспииллэринэн, Баарай Баатылы, кини уола Бурбалды Бухатыыр, кини кыһа Энгсиэли Хотун, кини сизэ Дэхси Дархан элбэх оҕолоохторо дэнэр. Оттон кини сизэ Нам ошоньор 8 оҕолооҕо, кини уола Мымак 10 оҕолооҕо биллэр.

Биллэн турар, оҕону төрөтүү дьон ыарахана ийэҕэ буолуоҕа. Аны төрөөн баран оҕотун аһатан, таһыннаран борбуйун көтөхтөрүү, онтон үлэҕэ, булга үөрэтин-такайы. Кыыс оҕону кыратыттан куукуланаан, туос, мас ынахтарынан оонньотон дьиз ханаайыстыбатыгар, оттон уол оҕону мас атынан, булт тэрилинэн, от-мас үлэтин тэрилинэн оонньотоллоро уонна тустууга, хапсаҕайга, мохсуо бырахсыыга, сүүрүүгэ, кыһыыга, куобаха үөрэтэллэрэ. Ити барыта улаатан истэхтэрин аайы дьингээх олоххо бэлэмнээһин буолара. Оччотооҕу кэмнэргэ баай ыалларга оҕону көрүүгэ-истиигэ өҕүһүт хамначчыттардаах буолаллар эбит, онон оҕо ийэтин эмийиттэн арахта да к и н и л э р көрүүлэригэр-аһатыларыгар киирэр эбит. Ол иһин айылваттан бэрлибит сибээһэй аска, ыраас салгынга үөскээн, эрчиллэн дорубай, күүстээх бухатыыр дьон үөскүүллэр эбит.

Оттон дьадаҕы ыал, ыал хамначчытара оччолорго бэйэлэрэ аһыыр астарын, таһнар таҕастарын нэһилээ булунар дьон айылга айыһыта биэрбитинэн сүүрбэчэлигэ тийэ оҕолонон баран бириди-иккилии эрэ оҕону тыһынаах итэн киһи гынар, оттон сорохтор олох да ыгыстарын соттор түбэлтэлэрэ элбэх буолар эбит. Ол быһыгар ийэ эрэйдээх оҕолонбун дьон бэйэтэ быстар түбэлтэтэ эмиз аһыаҕа суох этэ.

Кинилэр баайдарга сүөһү көрөн, оттоон, мас мастаан, дьиз көрө-көрө ол быһыгар оҕотун кыһын куобах тириитигэр, сайын имитиллибит торбос тириитигэр суулаан, ыстааннаан-этэрбэстэн итээхтиллэрэ. Ону таһынан кыһын оҕолор балаһаннарын сыраһа, тымныта, хараҕата, кирэ-хаҕа оҕо улаатарыгар сөптөөх усулуобуйа суоһунан ыалдыра, өлөрө элбэх этэ. Ордук кыра сааһыгар - биһин туолбакка эрэ өлүү элбэх буолара. Онон айылга дьадаҕыларга биэрбитин улахан өттүн бэйэтэ төттөрү сир ийитигэр төһөөрө үһү. Чахчы ол эрэйдээх олох, усулуобуйа мускуурун туйбут эрэ оҕо улаатан киһи-хара буолара, этэнгэ сырыттарына аҕа-ийэ ууһун тэҥитиэр дьоллоноро.

Ити курдук биһиги төрүттэрибит-өбүгэлэрбит айылга биэрбит дьылга тыһан, кини эрирдээх-мускуурдаах, аныгылыы эттэххэ экзаменын баран үөскээн-тэнийэн олоруттар эбит.

II

Нууччалар кэлиэхтэригэр Советскай былаас буолуор диэри оҕо төрөтүүгэ-нитилиигэ, ийэ дьылга өссө уустугуран, ыраан испит. Нууччалар кэлэн дьаһаах дьон түүлэвинэн хомуллар нолуогу олохтохторуттан, ону кыайан төлөөбөтөх дьонтон кыргыттарын, кыра оҕолорун былдыан бараллара. Дьаһаах онугар харчынан төлөөһүн олохтоһуоттан ыла 7 саастаах кыыс оҕону 3 солкуобайга, оттон уол оҕону 7 солкуобайга атыһаһар буолбуттара.

Дьаһаах уонна харчы нолуогуун төлүүр кыага суох дьонноор баайдартан ылбыт истэригэр ойхотурун, эбэтэр кыыстарын биэрэллэрэ, оттон сахалар бэйэ-бэйэлэрин икки ардыгар ойхотурун, эбэтэр кыргыттарын сүөһүгэ атаһаһалара үһү дьиз үс томнаах «Якутия

в XVII веке» дьиз дьаһаах хомуурун туһунан кинигэ С.А. Токарев «Материалы по истории Якутии XVII века» дьиз уонна В.Л. Серощевская «Якуты» дьиз кинигэлэригэр суруйбуттаахтар. Онон дьахтар уонна кыра саастаах кыргыттар, уолаттар мэнэйгэ, атыыга туттуллар табаар балаһыаньатыгар сылдыахтаабыттар. Ол баранар кыра саастарыттан олохтоох баайдарга, нууччаларга хамначчыт балаһыаньатыгар олох ололорлор.

тарбыт. Оттон Россия Советскай былаас саҕа олохтоһуотун кытары 1917 сыллаахха сэттиннэ 9(22) күнүгэр В.И. Ленин илии баттаһыннаах оскуолаҕа киириэн иннинэ саастаах оҕолору итинни норуот үөрэтирин иһинэн биер систиэмэҕэ киллэрэргэ Совнарком уурааҕа тахсыбыт.

Ити уураахха олоһуран аан бастаан Саха сиригэр Дьокуускай куоракка «Очаг», «Детруд», «III Интернационал» уонна «Прими-

бит. Дагылааты дүүллэһии түмүгүнэн нэһиликтэргэ сайынгы үлэлэр үгэнэригэр оҕолору биер сиргэ түмэн көрүүгэ, аһатыга анал сир тэрийэр (ол аата сезоннай садтары - Т.З.) туһунан, ыарахан уонна оҕолоох дьахталларга ураты болҕомто уурулланын, кыра оҕолоохторго сайын икки ыйдаах дьаһаах тэрийэргэ сүбэлээбиттэр.

Ити сүбэҕэ олоһуран Энгсиэли хототун колхозтарыгар бастаах сезоннай дьаһаһалар 1930 сылтан тэриллибитинэн барбыттар. Олор бастаан утаа колхозтар бэйэлэрин үлэтигэр (комсомолкалартан) аһаан көлөһүн күнэ төлөөн, аһылыктарын, дьизэлэрин колхоз булан биэрэн үлэлэтэрэ.

1934 сыллаахха аан бастаан государственной хамнастаах үлэтигэр оҕо площадката Хамаҕатта нэһилиэгэр, Арыы Тиит сэлэннэтигэр тэриллибит. Онон сэбиэдиссэйинэн комсомолка Суэдалова Евдокия Петровна (Алексей Бэриак дьиз суруйааччы көргөн) ананар. Оҕо площадкатыгар колхознай-совхознай тутуу ветерана, сэриигэ оҕоһо Васильева Мария Ивановна үлэлээбит. Мария Ивановна кэлин ахтарынан: «Бу площадканы арыыһы нэһилээккэ улахан сонун буолбута. Ийэлэр сотору-сотору кэлэн дьаһаах түннүктэринэн оҕолоро хайдах сылдыалларын көрөллөрө, сороҕор оҕолоро көрүллэрин ордугурҕаһар да түбэлтэлэр тахсыталыыр этилэр», — дьиз үөрө-көтө кэспиир.

1934-1938 сыллар икки ардыларыгар Хамаҕатта Долохоно дьиз сиргэ Полищикова Гликерия Васильевна сэбиэдиссэйдээх быстах бириэмээ дьаһаах аһыллан үлэли сылдыбыт. 1938 сьл Кириэс Кытыл кинигэр, биер ыйдаах курска үөрэнэн кэлэн баран Мария Ивановна Васильева сэбиэдиссэйдир уонна повардыыр.

1959 с. Хамаҕатта 20 оҕолоох дьаһаах аһыллан, сэбиэдиссэйинэн Троицкая Тамара Александровна ананамыт.

1967 сыллаахха Никольскай уонна Хамаҕатта оҕолорун холбоон дьаһаах-сад колхоз эргэ хонтуоратын дьизтигэр аһыллар. Сэбиэдиссэйинэн Б о р и с о в а Анна Алексеевна ананан үлэлиир. 1968 сыллаахха 50 миэстэлээх типовой оҕо сада аһыллан, онно 70 оҕону хабаан аһыллар. Сэбиэдиссэйинэн Ф е о ф а н о в а Матрена Ивановна үлэлиир.

1974-1979 сылларга уонна 1984 сыллаахха манна Полищикова Варвара Романовна үлэлиир. Бу кэм устатыгар Хамаҕатта дьаһаах-садын коллектива киириэн иннинэ саастаах оҕолор икки ардыларыгар социалистическай куоталаһыга бастаах миэстэни ылан көһөрүлгү сылдыар Кыһыл Знамяны үс үлэ үргүдүһү ылан букатын хаалларбыттар.

Суэдалова Евдокия Петровна Хамаҕатта кэнииттэн 1935 с. Көбөкөҥгө эмиз дьаһаах аспыт.

Бөтүнгэ Аҕа дойдуну немецкай фашистардан көмүскүүр сэрии сылларыгар 1942 сылтан сайынгы от-бурдук үлэтин саҕана 25 оҕолох площадка тэриллэн үлэлээбит. Манна Первалова Анастасия Герасимовна сайынгы уопускаһын кэмизгэр үлэлээбит.

Дьэ, ити курдук оройуонга утум-ситим дьаһаһалар, оҕо садтара, площадка сир аайы аһыллан тэнийэн бараллар. 1952 с. Граф Бизрэгэр пароходство үлэтигэр оҕолоругар аһаан 30 миэстэлээх дьиз, 1957 с. Аппааньыга 25 миэстэлээх оҕо сада, 1967 с. I Хомуस्ताахха оҕо сада аһыллаллар.

Оҕо садтарын дьизэнэн, оборудованианан хааччыһыга оччолорго колхозтар, совхозтар салалталара быһаччы дьарыктаналлара. Холобур, 1984 сыллаахха Хатын-Арыы совхоз дирекцията (Винокуров Д.Д.) 45 миэстэлээх сана типовой дьиздээх туттарбыт.

1958 сыллаахха Модукка 55

миэстэлээх, икки группалаах дьаһаах аһыллар. Бу дьиздээх 1981-1986 сс. Макарова Марина Григорьевна үлэлиир кэмизгэр истас көрүгэ тупсарыллыбыта, сана дьиз тэрилинэн хааччылыбыта, иитэр-үөрэтэр үлэ тупсарыллыбыта. Оройуонга үчүгэй үлэлээх коллективтар аһааннарыгар киирсибитэ, төрөппүттэр ортолоругар коллектив авторитета үрдээбитэ.

Хатырыкка 1960 с. алтынньы 29 күнүгэр 25 миэстэлээх, Маймаҕа 1962 с. ахсынньы 8 күнүгэр, Үөдэйгэ 1960 с. 50 миэстэлээх типовой дьаһаах аһыллар, I Хомуस्ताахха 1961 сыллаахха 20 оҕолоох дьаһаах аһыллар сады медик Сысолатина Елена Николаевна астарар. Бу сьл Фрунзеҕа, Партизанна, II Хомуस्ताахха утум-ситим аһылыталаабыттар. Арыһына 25 миэстэлээх дьиздээх 1959 сыллаахха, өр сылларга Саха АССР үөрэтин министрствотыгар инспекторунан үлэлээбит Федорова Екатерина Николаевна астарбыт.

Нам селотугар бастаан 1952 сыллаахха дьаһаах аһыллан үлэлиир. Манна 1952-1978 сс. 26 сьл устата бочуоттаах сыннаһанна тахсар диэри Петровская Александра Георгиевна үлэлээн Нам олохтоохторун улахан махталларын ылбыта. Кини үгүө суобастаах, энкилэ суох үлэтинэн, дьиздээх коллектива билингэ диэри кизин туттаннар «Петровская дьаһаахта» дьиз ааттыыллар. Бу кэлин анал тутуллубут 4 №-дээх дьаһаах аһыллар.

Бастаан дьиздээх Нам селотугар, И. Винокуров уулуссаҕа былыргы ССКП райкомун дьизтигэр 1955 сыллаахха аһыллыбыта. Онон аһыллыбыттан ыла 1962 с. диэри Скрябина Галина Александровна үлэлиир. Өссө биер дьиздээх 1967-1968 сс. эргэ райпо умайыт хонтуоратыгар 28 оҕо аһылла сылдыбыта. Кини 2 №-дээх дьаһаах аһыллар сады кытары холбоһон эргэ орто оскуола интернатыгар эбии салдан, 145 миэстэлээх 1 №-дээх дьаһаах аһыллар. Бу оройуонга бастаах 5 группалаах улахан дьаһаах аһыллар. Манна 1969 сьл диэри анал орто үөрэхтээх Чернышева Вера Александровна сэбиэдиссэйинэн үлэлиир.

Оттон 1969-1979 сс. сэбиэдиссэйинэн Черноградская Людмила Павловна, 1979-1981 сс. Саввинова Раиса Васильевна, 1981 сылтан Слепцова Полина Прокопьевна үлэлээбиттэр. 1982 с. Матвеева Елизавета Степановна үлэли сылдыар. Бу дьаһаах-сад сүрүн уратыһынан нууччалыы программалан үлэлиир буолан үгүс ыарахаттардаах этэ. Оҕолорун 35% нуучча оҕолоро, 75%-ра дьизэлэригэр нууччалыы да кэспэтир саҕа оҕолоро этилэр.

Барыһах оҕолорго аналлаах санаторий дьаһаах аһыллар 1961 сыллаахха 20 оҕону хабаан аһыллыбыта. Онон бастаан сэбиэдиссэйинэн Попова Матрена Иннокентьевна, 1962-1964 сс. Калугина Вера Ивановна (кинн 1986-1988 сс. эмиз үлэлээбит), онтон Алексеева Людмила Ивановна, 1988 сылтан Винокурова Татьяна Дмитриевна сэбиэдиссэйдир.

1971 сыллаахха Нам селотугар сана типовой дьиздээх 110 оҕону хабаан Андреева Изабелла Егоровна сэбиэдиссэйдээх дьаһаах-сад аһыллар.

1978 сылтан фельдшер идэлээх Колесова Мария Семеновна ананан дошкольный үрдүк үөрэхтээх буолан бу дьаһаах-сады оҕо доруобуйатыгар улахан болҕомто ууруллар буолта, ол түмүгэр I оҕо үлэһэн күнү көтүтүүтэ 3 хонукка тийэ аччаабыта.

Эргэ КСМК хонтуоратыгар эмиз сана оҕо сада 1981 сыллаахха аһыллар. Бу оҕо садьгар олус кылгас кэм иһигэр коллектив оҕолору кытары дьарыктаныы көрдөрөттүттар матырыяаллары онорууга, сахалыы фольклорго оҕолорго билиһинэригэр оройуонга да, республикаҕа да биллэр оҕо сада буолбута (сэб. Шадринна Мария Анисимовна).

Оҕо садтарын аһыы, тэрийиэн оройуон кинигэр да, нэһиликтэргэ да салданан барбыта. Ол курдук Нам селотугар урукку РИВС хонтуоратыгар Антонина Ивановна Прокопьева 8 №-дээх оҕо садын, Корякина Елена Федотовна 7 №-дээх оҕо садын астарбыттар. Никольскайга 1988 с. 25 миэстэлээх, 1989 с. Хамаҕаттаҕа өссө биер 45 миэстэлээх оҕо сада аһыллыбыта.

Т. ЗАМЯТИН,

улуус Ытык киһитэ

(Салгыта бэчээттэни)

Былыргылыы буор сыбахтаах, муус түннүктээх, көмүлүөк оһох-тив» дьиз оҕо садтара тэриллибиттэр (1920 с.).

тоох, муостата суох, сүөһү турар хотонун кытары үргүдү булгэ тутуллубут, кыһын чэҥнээх дьиздээ, оһох иннигэр төрөөн-ууһан саҕа дьадаҕы ыла элбэх оҕону үөскөппэтэ чуолкай. Ити туһунан И.Г. Березкин «Өбүгэлэрбит уонна үөлээннээхтэрибит суолларынан» дьиз кинигэтигэр эмиз суруйар.

Манньык усулуобуйага оҕону иитии-аһатыы, таһыннарыы өссө уустук этэ. Оччотооҕу дьадаҕы ыал бириди, элбээтэринэ үстүү ынарыттан ылар дохуота оҕону тоҕоһа аһатан иитэр кыағы биэрбэт эбит. Итинник усулуобуйага араас сэллик, трахома, ымынах, оспа, корь курдук кутталлаах ыарыһалар ордук кыра (биһингэр диэри) оҕолору сорох ыалларга имири сотон бараллара. Саха норуота улам аһыаан эстэр кутталга тийиһитин туһунан 1919 с. М.К. Аммосов «Якуты» дьиз «Жизнь национальностей» хаһыакка суруйбуттаах.

Оҕо — бу хайа баҕарар норуот сайдыытын инники кэскили. Ону өйдөөн оннооһор 1800 сыллаахха, ол аата 199 сьл анараа өттүгэр Р. Оуэн дьиз киһи Англия рабобайдарын оҕолоругар: 1-3 сааһыгар диэри саастаахтарга дьаһаах, 3-5 сааһыгар диэри саастаахтарга оскуола ас-

1925 с. М.К. Аммосов туруоруутунан тэриллит ССРС Академиятын экспедициятын этэрээтэ Саха сиригэр кэлэн үлэлээбитэ. Ол экспедиция биер чилиэнэ доктор Шрейбер 1925 сыллаахха Нам улунугар тахса сылдьан 346 оҕо төрөөбүтүтэн баара эрэ 89 оҕо о.э. 25,7% эрэ тыһынаах хаалбыт, оттон нэһилинньэ эбиллиитэ 0,2 бырыһаанга эрэ чугасаһара дьиз балиэтээбит (ЯАССР 3 кн. Халдеева В. стр. 29).

Бу кэмгэ диэри Советскай былаас саҕа саҕалаабыт культурнай революцията өссө көдүүстээх түмүгү биэрэ илик этэ, дьиз-уот өссө да урукку көстүүтүтэн, нэһилинньэ аһа-таһа урукку туругуттан тахса иликтэргэ, эмп-томп ситэ-хото кэлэ илигэ, медицина ситэ этэ илигэ. Ол иһин өлүү элбэх этэ.

Холбоһуктаһын саҕа саҕаланар эрэрэ, колхоз үлэтигэр дьахтар кыттыыта олох намыһах этэ. 1929 сьл бэс ыйын 4 күнүгэр Нам улунугар дьахталларын суутун комитетын мунньаҕа буолбут, онон кини председателэ Аксиния Кононова, улус кини балыһатын луохтуура Яковлева сылдыбыттар. Онон Яковлева республика үрдүнэн оҕо өлүүтэ аһара үрдээбитин, 60% тийиһитин туһунан иһитиннэрбит. Онон оҕону иитиигэ, көрүүгэ, аһатыыга улахан болҕомтону уураҕа эппит уонна элбэх сүбэлэри биэр-

Күннэтэ көрөр дьоммут

УОРДЬАННААХ САҕЫЛ ИИТЭЭЧЧИ

Советскэй былаас сыйларьгар дойдун биэс сыйлаах былааньттан сағалаан колхозтарга, совхозтарга, биригээдэлэргэ, фермаларга, звеноларга, о.и. биригээлээх үлэһиккэ былаан-сорууда тиэрдиллэрэ. Былааны толорууга бэйэлэригэр баарис кыахтарын учуоттанан көрөн баран былааны оччо бырыһыан, бачча бырыһыан аһары толоруохпут диэн үрдэтиллибит социалистическай эбэтиллибиз ылыналлара, өссө бэйэлэрин икки ардыларыгар социалистическайды кутаалаһы дуоғабарын түһэрсэн үлэ күнүн мунугуурдук уһунуук туһанан олус дин таһаарылаахтык үлэ саға опытыгарын туһанан үлэлииллэрэ. Ол иһин үлэбэ бастынартан бастынар баар буолаллара. Үлэ араас салааларьгар бастаабыттарга ударник, стаховодец, коммунистическай үлэ ударнига, чемпион, союз, республика үтүөлээх үлэһиттерин аатын ингэрэллэрэ. Холубур, биһиги Хатын Ары нэһилигэр Советскэй Союз уонна Российскэй Федерация орденнарын — 17, медалларын — 15, «Килбиэниэх үлэтин иһин В.И. Ленин төрөөбүтэ 100 сылын бэлитээн» медалынан — 62, комсомол Кийн Комитетин знагынан — 9 ычат нағараадаламмыта, РСФСР уонна Саха АССР үтүөлээх үлэһиттерин Бочуоттаах ааттара — 18 киһиэхэ ингэриллибитэ.

ахха коляскалаах мотоцикл фондатынан премияламмыта, ити сый И.Е.Винокуров аатынан бириэс лауреата буолбута, республика, оройуон элбэх Бочуотунай грамоталарынан нағараадаламмыта. Үс төгүл туристическай путевканы биэрэннэр бастаан Орто Азияға (Ташкент, Самарканд, Бухара), иккин Латвияға (Киев, Минскэй, Вильнюс) уонна үсүһүнэн Москваға босхо путевканы күүлэйдэн кэлбитэ. Өссө кэлин 2 төгүл Москваға барарга путевка биэрэ сатаабыттарын үлэтигэр тардыстан уонна урут сөрүн сыйдыбытым дин барбатах.

Шарина Розалия Яковлевна 1942 сый ахсынныга арбаа өлүүлээх-сүтүүлээх уоттаах сэрин бара турдагына, дойдун дьылгата кутталга турар кэмигэр төрөөбүтэ. Сэрин кэниннээри сыйларга үөрэнэ сыйдан колхозуор сайынны ат үлэтигэр көлө сизэн, буғул түгэя харбаан көмөлөспүт. Ону сыйлаһы бүтэрэн 2 сый Бөтүнгэ ыаньыксытынан, онтон салгыи коммунальнай хонтуораға кассир бухгалтеринан, перкаринан, Хатын Ары нэһилигин сабиэтигэр кассир бухгалтеринан, Искраға уонна Аппааны Бастынайыгар 6 сый борооску көрөөччүнэн үлэлээн дэ ити саһылга үлэли кэлэр. Кэргэнэ Ушницкай Д.Д. Карл Маркс аатынан колхозка бухгалтеринан үлэли сыйдыан өлбүтэ.

Розалия Яковлевна уола Иннокентий Дмитриевич медицинскэй наука кандидата куоракка олоор үлэлиир. Люцията педучилищени кыһыл дипломанан бүтэрбитэ, Хамаҕаттаах учууталлы сыйдыан аварияға түбэхэн инвалид буолан олоор. Лена педучилищени үөрэнэн бүтэрэн Көбөкөнгө воспитателинэн үлэлиир. 7 сизинээх эбээ, олооро сизинээр ордук сайын эбээлэригэр үрүн ас си кэлээччилэр, 2 ыанар ынахтаах, Аппааныга олоор.

Биһиги икки кыра хосторго музейдаах курдукпут, онно билигин эбии туғу эмэни булан ыйыыр, уура сир суох. Үчүгэй музейга анаан дьиз көстөрө буоллар ити Розалия Яковлевна курдук чулуу бастың үлэһиттербин дьон-сэргэ көрүүгүгэр, билиитигэр таһааран чизэтиэ этибит.

Н.Гаврильев

Эрэйдээх этигэс

УОРАН АҢЫЫРҒЫТ АМТАННААХ ДУО?

«Күһүңгү киһи күлбүтүнэн» - диэн быйаңнаах кэммит кэлэн иһэр. Итиннэхэ ким үлэлиир, ол аһыыр ээ. Оттон сорох дьаһала суохтарын өттө «саасык биир күн дьылы аһатар» - диэн бэргэн этигини ис дууһаларьгар ылынахтарын бағарбаттарын, иккис килиэби хортуоппуйу олоорпокко ғынан баран, күһүн тиийэн түүн харанарьыта уоран сирибит ордук диэн эрдэхтэрэ. Дьон төһө эмэ техника иһин төлөөн, ус сайын иккитэ-үстэ буордан систэрэ ыалдыан туран үүнэрбит астарьгар кэрэйбөккэ «көрүлээһин» буолар.

Харанан туһанан хайы-үйэ Хамаҕаттаах хаһаайыннаан эрэллэр. Итиннэ бағас сокуон көңүлүгүрө буоллар кэртэһэ сыган доруоп сааға туус ииттэн самыларын быһа курбуулаппыт киһи баар иһи. Уора сыйдыан саньыллара буолуо: «улахан эбит дии буор аһын хортуоппуйу баран, оноһоор сүөһүнү уоран сииллэр дии» - дэһэн эрдэхтэрэ. Хортуоппуй дьингизин биһиги тыл ымыгар сүрүн аспыт буоллаға. Бу ыараабыт олоххо ардахтаах дьылга өлгөмнүк

Махтал истиң тыллара ДОЛГУЙДУБУМ. АСТЫҢҤЫБЫМ

От ыйын 19 күнүгэр 30 сый биригэ олоорбут олоғум аргыһа, кэргэним, 4 оғом ағата, 8 сизиним эһэтэ Василий Никифорович Жирков баара буоллар, улааппыт, киһи-хара буолбут тапталаах Намын 200-сыйлаах үбүлүөйүн сыйлыгар, 60 сааһын тору-томгоччу туолуо этэ. Василий Никифорович туох баар бары дьогурун, сатабылын, сыратын Намын сирэ социальнай-экономическай, культурнай олоғор чэчири-чэлгийэ сайдарьгар биригэбитэ.

Оно сыанабыл биэрэн от ыйын 19 күнүгэр күндүтүк саньыр Намын селотугар улуустаағы библиотека дьизитигэр төгүрүк остуол тула олорон Василий Никифорович төрөөн, олорон үлэлээн аастытын ахтар 60 сыйлаах үбүлүөйүгэр аналаах өйдөбүннүк кизэһэтэ атаарылына. Элбэх истиң-иһирах тыл этилиннэ, үтүө ахтылар оғоһулунулар.

Ордук көрэхсэбиллээгэ, кэргэним, ағабит, эһээбит 1979-1988 сыйлардаағы үлэлээбит үтүөлэрин сыаналаан Нам селотун «Соңновай» диэн улуусастьгар Василий Никифорович Жирков аатын ингэрбиттерин туһунан Нам селотун администрациятын 126 №-дээх от ыйын 19 күнүнээри уураағьнан иһитиннэрбиттэрэ буолар.

Төгүрүк остуол бары кыттылаахтарьгар олохтоохторго да, куораттан да кэлбит, үлэлиир кэмигэр биригэ алтыспыт дьонноругар, табаарьстарьгар улахан махталбытын тиэрдэбит. Истиң-иһирэх өйдөбүлүн иһин биригэ үлэли сыйдыбыт Дмитрий Федотович Алексеевка, Владимир Михайлович Бочкаревка, Константин Никонович Тихоновка, Евгений, Галина Баевтарга, очолорго оройуонга гаһы киллэриңгэ улахан оруолу оонньообут «Межрайгаз» управлющайынан үлэлэирбит Бессонов Владимир Петровичка, оччотооғу статуправление солбуяааччы начальнигар Василий Петрович Павловка улаханньк махтанабыт.

Төгүрүк остуолу тэрийэн өйдөбүннүк кизэһэтин тэрийэн ыппыт улуус дьаһалтагыгар, чуолаан Николай Никитич Ваишевка, улуус ветеранарьын сэбиэтин председателигэр

Матрена Васильевна Петроваға, Нам селотун баһылыгар Дмитрий Панкратевич Корякинга ити истиң махталбытын оғолорум, сизинээрим, ахымахтарьбыт, табаарьстарьбыт ааттарьтан этэбит.

Ағабит аатынан уулусса ааттаммытын истиң долгуйдубут, астынныбыт уонна кизэ туттуохпут. Сүһүөхтээх бэйэбит сүгүрүйэн туран барға махталбытын биллэрэбит.

Олохтоох телевидениенэн «Хаартысканан кэпэти» - диэн рубрикаға биһиги ағабитын сырдалпытын, дьонго-сэргэ өйдөбүл биэрбитин иһин Иннокентий Захарович Кривошапкинга махтанабыт.

Махтанабыт үүнэн иһэр эдэр специалистка улуус дьаһалтатын иһинэн архив урукку үлэһитигэр Дария Николаевна Сергучеваға. Кини бэйэтин кыһамньтынан булан-талан, көрдөһөн, улууска өр сый үлэлээн бэйэлэрин кылааттарын киллэрбит үлэһиттэри үйэтигиз ахсаабат кыһамньтын иһин. Ол курдук биһиги ағабитыгар фотоальбом онорон сағалаабытын астына көрдүбүт.

Махтанабыт ағабит таайыгар Егор Петрович Пестряковка - Дьөгүөр Түбэ сүүрэн-көтөн быраатын үйэтигиз уорбут ағыраабат кыһамньтын иһин. Махтанабыт улуустаағы библиотека сэбиэ-диссэйигэр Ольга Егоровна Ивановна ағабит юбилейгар анаммыт өйдөбүннүк кизэһэтин ытығына усулуобуйа тэрийбитигэр.

Куоракка төннөн да кирон баран, Василий Никифорович таптыыр Намын сиригэр үлэлиэн-хамсыан бағарарын уураппат этэ. Ол курдук күн сириттэн матьан иһинэн улуустаағы дьаһалта баһылыгар Дмитрий Федотович Алексеевка бэйэтэ тылланан тахсан кэпсэтэ сыйдыбата да туоһулуур.

Ағабит, эһэбит, кэргэним таптыыр Намын улууна өрүүтүн чэчири-чэлгийэ, сайда-үүнэ туруохтун. Дьон-сэргэтэ дьоллоох-соргулаах, доруобай буолун!

Василий Никифорович оғдообото Тамара Егоровна Жиркова

оғоһулар аспыт — хортуоппуй. Ону буолларьна быйылгы курдук сиктээх сайынга ситэ улаатыннара түспөккэ бэйлиэр төрө сүргэйэ тураллара сырдык санааттан тахсыбат суол, үчүгэйэ бэрт дии, дьон бэлэмн босхону мэттиийи. Хайа, хаһан эмэ итэстэбиллээх буолаарь? Кыһылааға баар, бири ыал учаастагыттан аһайан туран хаста да кэлэ-кэлэ ыллара. Кэрэйбэт да буолаллар эбит. Билигин ыал үкэс итгилнээх, үлэлээбэт киһи үкэсэбитинэн. Кыһын туоруур ас-тара буолар диэн кыратык эмит тардына түспэт ньүдү-баллайдар.

Итиннэхэ туғу оғоруохка? Чугастаағы ыал тиэргэнигэр күүстээх люминесцентнай лаампаны тыктаран сырдытаахха, эбэтэр хортуоппуйдаах ыаллар уочаратынан түүн аайы иккили буолан харабыллан хонолорун тэрийиэххэ баара.

Урукку дьылларга тутулубут дьонго туох да кэһэтэр миэрэ ылыллыбыта иһиллибит. Аны мантан антах хортуоппуй диэн сэнээбөккэ сөптөөх миэрэ ылыллыан сөп эбит.

Ааспыт сый хортуоппуйу ыал аайы олордуналларын бэрэбизиркэлигэр бэйэм санаабын эпипитим да дьаһалта өттүттэн хамсааһын тахсыбата. Мунг саатар, күһүн мууһу ылыгы ылыахтарын наада.

Н.КОКОРЕВ

«Энсиэли» хаһыат редакцията быстах кэмнэ суһаллык бэйэтэ транспордаах водителгэ наадыйар. Үлэ чааһыгар редакцияға 21-4-96 тел.билсэргитигэр.

ИДЬУО ИИТИННЭРЭР

ТАСТАН КӨМӨ БЫТАЛЛАР, ОНУ КЫТТА УОРАЛЛАР

Улууска атырдыах ыйын 9-тан 15-гэр дьэри кэккэ быһылааннар бэлитэниилэр. Нэдиэлэ бастагы күнүгэр Нам-Дьокуускай трассаын көрөр-истэр попка Я 156 АЕ госнүөмэрдээх «Москвич-2140» массьына хаһаайынннан В.М. Харбановтан ханнык да докумуона суох 7 илим былдыанна. Нам селотугар тубдиспансер балыһатын аттыгар сүһүрэн өлбүт кыра сүөһү көстүбүт. Аппааны дьаһалтатын хонтуоратыттан биллибэт дьон гуманитарнай көмөгө кэлбит табаардары уорбуттар. Өссө бири уоруу Хамаҕаттаах тағыста. Кимэ биллибэт дьон мараһынынга кирибиттэр. Манна уорбаланаан бу бөһүөлөккэ олоор Эверстов Н.Г., Эверстов Л.Г. уонна Эверстов И.И. тутулунар. Бэрэбизиркэ кэмигэр И.И. Эверстовтан көлөппүнүгэ майгыныһыр үүнээйи былдыанна. Техниканы көрүү-исти кэмигэр «Иж-Юпитер-5» мотоцикльнан сыйдыар А.А.Тихонов ханнык да докумуна суох 3 булт саатын илдэ сыйдыар билиннэ. Собакина О.П. иһитиннэрбитинэн Никольскэй бөһүөлөгөр УАЗ-31512 массьына дьизэ анньылыбыт.

Бу түбэлтэлэргэ, быһылааннарға бэрэбизиркэлэр, силэстийэлэр ытыллаллар. Ааспыт нэдиэлэ 11 киһи бытархай күлүгэнистибэ иһин милицияға ағалыһына. 48 киһи суол быраабылатын кэһэн түбэстилэр. Киһилэртэн 5-рэ итирик туруктаах, икки суол быһылаан бэлитээннэ. 1 №-дээх попка барыта 1367 техника бэрэбизиркэлэннэ, сир астааһыныгар 202 көңүл бэрилиннэ. Бэрээдэги араңаччылааһынга графикка кирибит тэрилтэлэртэн, нэһиликтэр дьаһалталарьттан дьуһурустугаа бары тағыстылар.

БИЛЛЭРИИЛЭР РЕКЛАМА

Продаю сруб недостроенный с материалом. Обращаться по телефону 22-8-45.

Продается компьютер PENTIUM 200MMX с набором мультимедиа. Обращаться по телефону 21-9-43

Срочно продаю участок «Нэлэгэр». Обращаться по адресу Намцы ул.Колхозная 7, спросить Сергея.

Нам улууһун Бочуоттаах гражданина, үлэ, сэрин ветерана МЕСТНИКОВ Гаврил Иосифович уһун ыарахан ыарьыттан өлбүтүнэн кыһыгар Мария Гаврильевнаға биригэ үөрэммит оболоро дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.

Үөрэх улуустаағы управлениета, профсоюз улуустаағы комитета дошкольнай отделе методист-психолога Местникова Мария Гаврильевна тапталаах ағата үлэ уонна сэрин ветерана, улуус Бочуоттаах гражданина МЕСТНИКОВ Гаврил Иосифович ыараханньк ыалдыан өлбүтүнэн дириг кутурбаннарын тиэрдэллэр.

Нам улуспотун Сэбиэте, правлениета, профкома уонна кырдыабастарын Сэбиэте Аға дойдун Улуус сэрин активнай кыттылааға, кооперативнай эргизэн ветерана, улуус Бочуоттаах гражданина кырдыабас коммунист МЕСТНИКОВ Гаврил Иосифович уһун ыарахан ыарьыттан өлбүтүнэн кини оболоругар, сизиннэригэр уонна аймахтарыгар дириг кутурбаннарын тиэрдэллэр.

Ветераннар улуустаағы Сэбиэттэре Аға дойдун Улуус сэрин активнай кыттылааға, кооперативнай эргизэн ветерана, улуус Бочуоттаах гражданина МЕСТНИКОВ Гаврил Иосифович уһун ыарахан ыарьыттан өлбүтүнэн кини оболоругар, сизиннэригэр уонна аймахтарыгар дириг кутурбаннарын тиэрдэллэр.

Убаастьыр эдьийбитигэр Куличкина Анна Прокопьевнаға, Корякина Елизавета Прокопьевнаға уонна кинилэр дьизэ кэргэттэригэр балтылара, эдьийдэрэ Мэнэ-Хангалас улууһун Хорообутугар олоорбут ПЛОТНИКОВА Ольга Прокопьевна уһун ыарахан ыарьыттан күн сириттэн барбытыгар кутурбаммытын тиэрдэбит.

Апааньттан Томскайдар, Намтан Сивцевтэр-Николаевтар, Дьокуускайтан Николаевтар.

Биригэ үөрэммит доборбутугар Анна Ефимовнаға таптыыр кэргэнэ, үлэ-тыл ветерана, потрекооперация туйгуна НЕУСТРОЕВ Николай Федотович ыарахан ыарьыттан өлбүтүгэр дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.

Күндү бырааптыт БАИШЕВ Данил эдэр сааһыгар ыалдыан өлбүтүнэн эдьийбитигэр Пелагея Даниловнаға күтүөппүгүгэр Николай Павловичка балтыгыгар Ленаға, бырааптыгыгар Павелга дириг кутурбаммытын тиэрдэбит. Гоголевтар, Пермьяковтар, Дьяконовтар

1952 сыйлаахха биригэ онус кылаһы бүтэрбиттэр.

РЕДАКТОР В.Г. КАСЬЯНОВ
ОТДЕЛЛАР: информация, сурук, төрүт культура — 21496; иллюстрация уонна реклама (секретариат) — 21640; бухгалтерия — 21332; факс — 21332; «НАМ» ТРК — 21632; редакционная издательская система — 21141

Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэһитин, дьизэбит аадырыһын чопчу ыйың. Автор этэрэ мэлдьи хаһыат санаатынньын бири буолбат.

Тэрийэн таһаарааччылар: Саха Республикатын Правительствота, Нам улууһун дьаһалтата, редакция коллектива. СР бэчээт уонна маасабай информация көңүлүн көмүскүүр региональнай инспекциятыгар регистрацияламмыт нүөмэрэ — Я 0085.

Талыһына уонна таңгылына «Энсиэли» хаһыат редакциянай-издательская систематыгар. Хаһыат Дьокуускайга «Сахаполиграфиздат» НИПК бэчээттэннэ, Орджоникидзе ул. 38. Формата А3. Кээмэйэ 1,0 бэчээт. лис. Индексэ — 54889. Тираһа — 2094. Бэчээккэ илии баттанна — 12.00 ч. 16.08.99 с. Сакаһын №-рэ — 101

“ЭНСИЭЛИ” - Нам улууһун хаһыата. 678040, Саха Республиката, Нам с., Октябрьскай ул. 1. E-mail: editor62@sakha.ru